

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

TIESĪBU INTERPRETĀCIJA UN TIESĪBU JAUNRADE – KĀ RAST PAREIZO LĪDZSVARU

**Latvijas Universitātes
71. zinātniskās konferences
rakstu krājums**

Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 362 lpp.

Redkolēģija:

prof. **J. Rozenfelds**
prof. **I. Čepāne**
prof. **S. Osipova**
prof. **J. Lazdiņš**
prof. **R. Balodis**
prof. **V. Liholaja**
prof. **J. Bojārs**
prof. **Ā. Meikališa**
prof. **U. Krastiņš**
asoc. prof. **J. Kārklīņš**
asoc. prof. **J. Briede**
asoc. prof. **A. Kučs**

Literārā redaktore *Sandra Liniņa*

Maketu veidojusi *Ilze Stikāne*

Visi krājumā ievietotie raksti ir recenzēti.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Universitātes atļauja.

Citējot atsauce uz izdevumu obligāta.

© Latvijas Universitāte, 2013

ISBN 978-9984-45-732-1

VALSTISKUMA PAMATU AIZSARDZĪBAS MEHĀNISMI

Anita Rodiņa, Dr. iur.

LU Juridiskās fakultātes

Valststiesību zinātņu katedras docente

Summary

In the article the author covers actuality of the Latvian constitutional law discussing questions about the legislative initiative rights of the people. By analyzing the legislative initiatives in 2011 and an application submitted by the deputies of the Saeima in the Constitutional Court, the author stresses the importance of such initiatives. Based on the decision of termination of the procedure in the case No 2012-03-01 passed by the Constitutional Court of Latvia, the author gives analysis of the essence of the same case and answers the question if there was the reason for initiation of the case at all. In the article the rights of the people, Central Electing Committee and the State President is covered, expressing evaluation of the development trends of the constitutionalism in Latvia.

Atslēgvārdi: tauta, likumdošanas iniciatīva, Satversmes tiesa, tiesvedības izbeigšana, Centrālā vēlēšanu komisija, Valsts prezidents.

Keywords: people, legislative initiative, Constitutional Court, termination of the procedure, Central Electing Committee, the President of the State.

Ievads

2011. un 2012. gads Latvijas konstitucionālo tiesību attīstībā neapšaubāmi ir atstājis dziļas pēdas. 2011. gadā pirmo reizi Latvijas valsts pastāvēšanas vēsturē tika atlaista Saeima,¹ pirmo reizi Latvijas vēsturē kriminālvajāšanai, pārvarot dažādus juridiskus šķēršļus, tika izdots Satversmes tiesas tiesnesis,² 2011. gada nogalē tika aizsākts jauns, konfrontējošs tautas likumdošanas iniciatīvu realizācijas laiks. Tieši tautas likumdošanas iniciatīvas īstenošana Latvijā kopumā aizsāka ļoti būtiskas diskusijas konstitucionālo tiesību jautājumos, tai skaitā arī par konstitūcijas kā valsts pamata – pamatvērtības – aizsardzības mehānismiem. Tās turpinājās tiesās, arī Satversmes tiesā un doktrināri – Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijā, universitātēs.

Šī raksta mērķis ir nevis analizēt Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas atzinumu „Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un

¹ Sīkāk sk. *Rodiņa A.* Republic of Latvia. Chronicles. European Review of Public Law. Vol. 23, 4/2011, p. 1295–1332.

² Sk. *Rodiņa A.* Satversmes tiesas un tiesneša neatkarība: aktuālākie jautājumi. No: Inovāciju juridiskais nodrošinājums. Latvijas Universitātes 70. Konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 202.–232. lpp.

neaizskaramo Satversmes kodolu”³, bet gan pievēršties tiem secinājumiem, kas izdarāmi, analizējot tiesisko situāciju par un ap tautas likumdošanas iniciatīvas īstenošanu, kad bija jārod atbildes uz jautājumu – kuram vai kurām institūcijām un kā (kādā veidā) būtu jārealizē Satversmes aizsardzības funkcija. Šajā diskusijā, kā tas raksturīgs Eiropas konstitucionālās kontroles valstīs ar abstraktās konstitucionālās kontroles subjektiem, būtiska loma ierādāma Satversmes tiesai. Tā sauktajā valsts valodas lietā, ievērojot principu, ka tiesas iesaistīšana politikā ir „ienaidnieks demokrātiskai sistēmai”⁴, Satversmes tiesa ir pieņēmusi trīs būtiskus lēmumus: lēmumu par lietas ierosināšanu,⁵ rīcības sēdes lēmumu, ar kuru izlemts jautājums par pagaidu noregulējuma piemērošanu,⁶ un lēmumu, ar kuru izbeigts uzsāktais Satversmes tiesas process lietā Nr. 2012-03-01 (turpmāk – lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01).⁷

1. Konfrontējošas vēlēšanu likumdošanas iniciatīvas: visa sākums

Referenduma jautājuma pētnieks M. Suksi (*Markku Suksi*) ir teicis, ka referendumi ne īpaši simpatizē vai nav patīkami politiķiem un politiskajām partijām, jo tie ir nekontrolējami un neparedzami.⁸ Šo pašu secinājumu, autoresprāt, varētu

³ Konstitucionālo tiesību komisija. Viedoklis. Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo kodolu. Pieejams: http://president.lv/images/modules/items/PDF/17092012_Viedoklis_2.pdf [skatīts 2013. gada 18. februārī].

⁴ *Koopmans T.* Courts and Political Institutions. A Comparative View. Cambridge: Cambridge University Press: 2003, p. 52.

⁵ Par lietas ierosināšanu un lūgumu sasaukt Satversmes tiesas rīcības sēdi: LR Satversmes tiesas 2. Kolēģijas 2012. gada 20. janvāra lēmums. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2012_5_ierosin_deputati_tautas_nobalsosana.pdf [skatīts 2013. gada 16. janvārī].

⁶ Lai arī rakstā netiek analizēta pagaidu noregulējuma piemērošana, jānorāda, ka Satversmes tiesas rīcības sēdes 2012. gada 20. janvāra lēmums lietā Nr. 2012-03-01 ir radījis pagriezienu pagaidu noregulējuma realizācijā. Jautājumu par pagaidu noregulējuma piemērošanu šajā lietā, līdzīgi kā tā sauktajā Latvijas–Krievijas robežlīguma lietā, Satversmes tiesa risināja kā nenoregulētu procesuālu jautājumu. Izskatot Saeimas deputātu lūgumu apturēt robežlīguma ratifikāciju jeb tā apstiprināšanu Saeimā, Satversmes tiesa jau bija secinājusi, ka „[i]evērojot valsts varas dalīšanas principu, Satversmes tiesa nav tiesīga apturēt likuma pieņemšanas procedūru Saeimā.” Šajā valsts valodas lietā, lai arī tika norādīts, ka „Satversme nepiešķir Satversmes tiesai tiesības iejaukties likumdošanas procesā”, tika secināts, ka „[p]ieteikumā [...] nav sniegti svarīgi argumenti, kas pamatotu pagaidu līdzekļa piemērošanu pirms lietas Nr. 2012-03-01 izskatīšanas pēc būtības. Līdz ar to Satversmes tiesai nav pamata apturēt [...] izsludināto tautas nobalsošanu par likumprojektu „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”” Sk. Par likuma „Par pilnvarojumu Ministru kabinetam parakstīt 1997. gada 7. augustā parafēto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projektu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” un likuma „Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” 1. panta vārdu „ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” atbilstību Latvijas PSR Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulai un 9. punktam un 2007. gada 27. martā parakstītā Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu un likuma „Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 3. pantam: LR Satversmes tiesas 2007. gada 11. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (3769), 2007, 30. novembris; Par pieteikuma iesniedzēja lūgumu lietā Nr. 2007-10-0102: LR Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 77 (3653), 2007, 15. maijs, 10. p.; LR Satversmes tiesas rīcības sēdes 2012. gada 20. janvāra lēmums lietā Nr. 2012-03-01. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 13 (4616), 2012, 24. janvāris, 8. punkts.

⁷ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris.

⁸ *Suksi M.* Bringing in the people. A comparison of Constitutional Forms and Practices of the Referendum. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1993, p. 2.

attiecināt arī uz citiem tiešās demokrātijas instrumentiem, tai skaitā tautas likumdošanas iniciatīvas tiesībām, kas paredzētas Latvijas Republikas Satversmē (turpmāk – Satversme).⁹ Savā ziņā neparedzams likumdošanas iniciatīvas tiesību realizēšanā bija 2011. gads, kas iezīmēja jaunu, konfrontējošu posmu šī institūta īstenošanā. Pirmais solis šajā jaunajā posmā tika sperts 2011. gada 29. martā, kad Centrālā vēlēšanu komisija (turpmāk – CVK) saņēma 10140 balsstiesīgo pilsoņu parakstītu likumprojektu „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”,¹⁰ kas paredzēja grozīt Satversmes 112. pantu, nosakot, ka valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību tikai valsts valodā.¹¹ Parakstu vākšanas iniciatoru (biedrība “Sargi valodu un Latviju” un nacionālās apvienības “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai”/LNNK) skatījumā Satversmes 112. panta grozījumi bija nepieciešami latviešu valodas aizsardzībai, latviskas Latvijas uzturēšanai.¹² Lai arī otrajā parakstu vākšanas kārtā nepieciešamais parakstu skaits likumprojekta iniciēšanai netika savākts,¹³ tomēr krieviski runājošā sabiedrībā tika izsauktas negatīvas asociācijas un emocijas. Tādēļ 2011. gada 9. septembrī CVK saņēma 12 533 vēlētāju parakstītu likumu „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”, kas paredzēja grozīt Satversmes 4., 18., 21., 101. un 104. pantu, iekļaujot tajos noteikumus par krievu valodu kā otru valsts valodu.¹⁴ Sabiedrībā un politiskajā elitē valdīja šaubas, vai nepieciešamais parakstu skaits tiks savākts. Tomēr drīz vien nācās secināt, ka par Satversmes grozījumu ierosināšanu abās parakstu vākšanas kārtās ir parakstījušies 187 378 vēlētāji jeb 12,14 % balsstiesīgo pilsoņu.¹⁵ Likumprojekts “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” atbilstoši Satversmes 78. pantam tika iesniegts Valsts prezidentam.

Iespēja krievu valodai piešķirt valsts valodas statusu sabiedrībā tika vērtēta dažādi. Latvijā aizsākās diskusijas par to, vai vispār iespējams grozīt Satversmes 4. pantu un vai sagatavotie grozījumi atbilst nacionālas valsts principam.¹⁶ Valsts prezidents, nododot Saeimai tautas izstrādāto likumprojektu, skaidroja, ka „[k]rievu valodas noteikšana par otru valsts valodu ir atteikšanās no Latvijas kā nacionālas valsts un nonākšana pretrunā ar Satversmes kodolu, Latvijas Republikas dibināšanu un neatkarības atjaunošanas pamatā liktajām idejām.”¹⁷

⁹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 43, 1993, 1. jūlijs.

¹⁰ Parakstu vākšana par grozījumiem Latvijas Republikas Satversmē. 2011. gada 11. maijs–9. jūnijs. Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/29863.html> [skatīts 2013. gada 21. janvārī].

¹¹ Likumprojekts paredzēja arī pārejas noteikumus, nosakot, ka ar 2012. gada 1. septembri visās valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, sākot ar pirmo klasi, mācības notiek valsts valodā. Likumprojekts „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”. Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/29883.html> [skatīts 2013. gada 18. februārī].

¹² Kavējas savākto parakstu iesniegšana par izglītību tikai latviešu valodā. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kavejas-savakto-parakstu-iesniegsana-par-izglitibu-tikai-latviesu-valoda.d?id=37484961> [skatīts 2013. gada 18. februārī].

¹³ Kopā tika savākti 120 433 balsstiesīgo Latvijas pilsoņu paraksti. Viena desmitā daļa no pēdējās Saeimas vēlēšanās balsstiesīgo pilsoņu skaita bija 153 232 vēlētāji.

¹⁴ Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4598), 2011, 21. decembris.

¹⁵ Par parakstu vākšanas likuma „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” ierosināšanai rezultātu. Centrālās vēlēšanu komisijas 2011. gada 19. decembra lēmums Nr. 94. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4598), 2011, 21. decembris.

¹⁶ Satversmes pirmā nodaļa – negrozāma. *Latvijas Avīze*, 2011, 29. decembris; Levits: ir argumenti, ka referendumus ir antikonstitucionāls. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/407140-evits_ir_argumenti_ka_referendums_ir_antikonstitucionals [skatīts 2013. gada 18. februārī].

¹⁷ Valsts prezidenta 2011. gada 20. decembra vēstule Nr. 261 LR Saeimas priekšsēdētājam S. Āboltiņai. Pieejams: <http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/likumdosanas-iniciativa20122011.pdf> [skatīts 2013. gada 6. janvārī].

Saeima 2011. gada 22. decembrī vēlētāju iesniegto likumprojektu noraidīja.¹⁸ Līdz ar to par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" 2012. gada 18. februārī notika tautas nobalsošana.¹⁹ Lai arī 273 347 vēlētāji balsoja par likumprojekta pieņemšanu, 821 722 vēlētāji bija pret to, un likums netika pieņemts. Šai tautas nobalsošanai Latvijas konstitucionālisma attīstībā ir piešķirama būtiska nozīme. Vispirms Latvijas tauta šajā reizē skaidri bija paudusi savu viedokli, ka Latvijā var būt tikai viena valsts valoda – latviešu valoda, uzsverot savu nepārprotamu gribu – saglabāt savu nacionālu valsti.²⁰ Mazsvarīgi nav arī tas, ka pirmo reizi Latvijas vēsturē tautas nobalsošanā pretēji dažādām diskusijām,²¹ lai arī negatīvā nozīmē, tomēr tika pārvarēts Satversmes 79. panta pirmajā daļā prasītais balsu vairākums. Ņemot vērā Satversmes tiesas praksē attīstīto principu par tai skaitā negatīvā likumdevēja lēmuma saistošo raksturu,²² var piekrist viedoklim, ka 2012. gada 18. februāra tautas nobalsošanas akts jeb tautas griba ir formulēta konstitucionāla ranga aktā.²³

2. Abstraktās konstitucionālās kontroles subjekta pieteikums Satversmes tiesā

Vēl pirms 2012. gada 18. februāra tautas nobalsošanas 2011. gada nogalē apjukusi politiskā elite sāka meklēt veidus, kā steidzami labot pieļauto situāciju, proti, apturēt tautas nobalsošanu. Tādēļ pirms tautas nobalsošanas 2012. gada 12. janvārī Satversmes tiesa saņēma Saeimas deputātu pieteikumu, kurā tika apstrīdēta likuma „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu” normu (11. panta pirmās daļas²⁴ un 25. panta pirmās daļas²⁵), Valsts prezidenta 2011. gada 20. decembra lēmuma

¹⁸ Latvijas Republikas 11. Saeimas rudens sesijas sešpadsmitā (ārkārtas) sēde 2011. gada 22. decembrī. Pieejams: <http://saeima.lv/lv/transcripts/view/99> [skatīts 2013. gada 18. februārī].

¹⁹ 2012. gada 18. februāra tautas nobalsošana par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē". Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/30256.html> [skatīts 2013. gada 18. februārī].

²⁰ Konstitucionālā identitāte atšķir valsti no valsts. *Jurista vārds*, Nr. 40 (739), 2012, 2. oktobris; Valsts nācija nevar uzvesties kā mazākumtautība. *Jurista vārds*, Nr. 1 (700), 2012, 3. janvāris.

²¹ Sk. *Nikuļceva I.* Vēlētāju likumdošanas iniciatīva Latvijā. *Jurista vārds*, Nr. 49 (592), 2009, 8. decembris.

²² Skaidrojot jēdzienu „likums” Satversmes tiesa ir norādījusi, ka „[...] tas aptver ne tikai Saeimas pieņemtā likuma izsludināto tekstu, bet arī tos priekšlikumus par atsevišķu normu iepriekšējās spēkā esošās redakcijas saglabāšanu, kurus Saeima izskatījusi un pieņēmusi likumprojekta trešajā lasījumā, kaut arī tie formāli netiek atspoguļoti izsludinātajā likuma tekstā.” Jēdziens „likums” Satversmes tiesas ieskatā aptver arī tās normas, kuras likumdevējs (tai skaitā tauta – kā tas bija šajā reizē) ir izskatījis, apspriedis un noraidījis. Proti, Satversmes tiesa par saistošu ir atzinusi negatīvo likumdevēja lēmumu. Par Ministru kabineta 1997. gada 10. janvāra noteikumu Nr. 23 “Grozījumi likumā “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” (izdoti Satversmes 81. pantā noteiktajā kārtībā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 81. pantam un Ministru kabineta 1995. gada 14. marta noteikumu Nr. 54 “Par Latvijas Republikā ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām” atbilstību Latvijas Republikas Satversmei, likumam “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” un citiem likumiem: LR Satversmes tiesas 1997. gada 7. maija spriedums lietā Nr. 04-01(97). *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 113 (828), 1997, 8. maijs, secinājumu daļas 1. punkts.

²³ *Pleps J.* Krievu valoda pēc tautas nobalsošanas. *Jurista vārds*, Nr. 35 (734), 2012, 28. augusts.

²⁴ 11. pants. “(1) Ja Saeima nav pieņēmusi bez satura grozījumiem ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju iesniegto likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu, šis vēlētāju iesniegtais likumprojekts vai Satversmes grozījumu projekts nododams tautas nobalsošanai.”

²⁵ 25. pants. “(1) Ja likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu ir parakstījusi ne mazāk kā viena desmitā daļa no pēdējās Saeimas vēlēšanās balss tiesīgo Latvijas pilsoņu skaita, Valsts prezidents šo likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu iesniedz Saeimai.”

Nr. 260²⁶ un Saeimas prezidija 2011. gada 20. decembra atzinuma²⁷ par iesniegto likumprojektu atbilstība Satversmes 1., 77. un 78. pantam un Latvijas Republikas proklamēšanas aktam.²⁸ 2012. gada 20. janvārī Satversmes tiesa lēma par lietas Nr. 2012-03-01 ierosināšanu.²⁹

Konkrētās lietas ierosināšana Satversmes tiesā autorei radīja šaubas par to, vai lieta vispār būtu ierosināma. To, ka šādām šaubām bija pamats, apliecināja arī vēlāk pieņemtais lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01. Ņemot vērā konstitucionālās kontroles teoriju, Satversmes tiesas kompetencei visvairāk atbilda prasījums par Valsts prezidenta 2011. gada 20. decembra lēmuma Nr. 260 atbilstību tai skaitā Latvijas Republikas neatkarības proklamēšanas aktam. Taču šajā prasījuma daļā Satversmes tiesas kolēģijas ieskatā pieteikumā nebija sniegts juridiskais pamatojums, tādēļ tika atteikts ierosināt lietu šajā prasījuma daļā.³⁰ Pilnībā neatbilstošs Satversmes tiesas likumam bija prasījums par Saeimas prezidija atzinuma atbilstību Satversmei, jo Satversmes tiesas likuma 16. panta 4. punkts un 17. panta otrā daļa paredz tiesības apstrīdēt Saeimas (bet ne Saeimas prezidija) kā koleģiālas institūcijas lēmumu.³¹ Tādēļ lieta tika ierosināta tikai par likuma „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu” attiecīgo pantu atbilstību Satversmei. Jāatzīst, ka šaubu pamatā par lietas ierosināšanas nepieciešamību bija tas, ka apstrīdēto likuma normu saturs pēc būtības bija Satversmes normu saturs, kas, lai arī nebija pilnīgi identisks, taču atkārtoja Satversmē (78. pantā) teikto. Satversmes tiesa vēlāk lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 gan norādīja, ka arī tad, ja apstrīdētās normas teksts *prima facie* dublē kādas Satversmes normas vārdisko formulējumu, tas neliedz Satversmes tiesai izvērtēt juridiskus argumentus par šā teksta atbilstību Satversmei, ja šādi argumenti ir izteikti.³² Tāpat tika secināts, ka izskatāmajā lietā apstrīdēto normu teksts arī nav identisks Satversmes 78. pantam, jo tajās nav ietverti vārdi „pilnīgi izstrādāts”.³³

3. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu jeb vai strīds konstitucionālās kontroles procesā tika atrisināts?

Atbilstoši Satversmes tiesas likumam process tiesā tiek izbeigts divējādi. Loģisks Satversmes tiesas procesa noslēgums ir tiesas spriedums. Taču Satversmes tiesas procesu iespējams noslēgt, pieņemot lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Analizējot lēmuma par tiesvedības izbeigšanu tiesiskos aspektus, jāņem vērā, ka, pirmkārt, tās ir Satversmes tiesas tiesības, nevis pienākums

²⁶ Ar šo lēmumu Valsts prezidents iesniedza Saeimai izskatīšanai tautas izstrādātu Satversmes grozījumu projektu.

²⁷ Atzinumā ierosināts Saeimai nodot iesniegto likumprojektu visām Saeimas komisijām un noteikt, ka Juridiskā komisija ir atbildīgā komisija.

²⁸ Pieteikums Nr. 5/2012. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

²⁹ Par lietas ierosināšanu un lūgumu sasaukt Satversmes tiesas rīcības sēdi: LR Satversmes tiesas 2. Kolēģijas 2012. gada 20. janvāra lēmums. Pieejams: http://www.satv.tiesas.gov.lv/upload/2012_5_ierosin_deputati_tautas_nobalsosana.pdf [skatīts 2013. gada 12. martā].

³⁰ Turpat, 8.2. punkts.

³¹ Satversmes tiesas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 103 (588), 1996, 14. jūnijs.

³² Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris, secinājumu daļas 15. punkts.

³³ Turpat.

izbeigt tiesvedību.³⁴ Otrkārt, tiesvedības izbeigšana ir iespējama tad, ja iestājas kāds no Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā noteiktiem nosacījumiem. Treškārt, tiesvedības izbeigšanas tiesiskais pamats ir pilnveidojies, attīstoties Satversmes tiesas praksei. Ceturtkārt, lēmums par tiesvedības izbeigšanu tiek pieņemts, īpaši vērtējot pieteikuma iesniedzēju, tā mērķi vai konkrētās konstitucionālās kontroles formas mērķi.³⁵

Tiesvedības izbeigšana kā Satversmes tiesas procesa noslēgums pats par sevi nav nekas īpaši pārsteidzošs vai kopumā nevēlams. Ņemot vērā, ka Satversmes tiesas likuma 29. pants paredz dažādus nosacījumus tiesvedības izbeigšanai, kā arī to, ka Satversmes tiesā tiek skatīti specifiski tiesību jautājumi, un to, ka likumdevējs nav ierobežots, jo tam ir tiesības arī labot pieļautās kļūdas, var būt arī objektīva nepieciešamība izbeigt tiesvedību. Tai pašā laikā tiesvedības izbeigšana, it īpaši tad, ja tiek konstatēts, ka lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas prasībām, vai arī citos gadījumos, kad tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama (Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. un 6. punkts), var likt pievērst lielāku uzmanību šiem Satversmes tiesas lēmumiem. Protams, var piekrist, ka visas šaubas ir jātulko par labu lietas ierosināšanai un neskaidrie jautājumi ir jāskaidro nevis Satversmes tiesas kolēģijai, bet gan tiesai atbilstošā sastāvā. Un nenoliedzami, ka Satversmes tiesas sniegtajai tiesību normu interpretācijai, skaidrojumiem un arī lēmumam par tiesvedības izbeigšanu ir piešķirams *erga omnes* spēks, jo Satversmes tiesas 29. panta 2.¹ daļa saka, ka „Satversmes tiesas lēmumā par tiesvedības izbeigšanu sniegtā tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām.” Taču tai pašā laikā pārāk liels izbeigto tiesvedību skaits var norādīt uz nepieciešamību kritiskāk izvērtēt Satversmes tiesas darbu pirmajā procesa stadijā – tad, kad tiek lemts par lietas ierosināšanu.

Strīds, kas tika skatīts Satversmes tiesā lietā Nr. 2012-03-01, bija par to, vai likuma „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu” 11. panta pirmā daļa un 25. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 1., 77. un 78. pantam. Proti, pieteikuma iesniedzēju redzējumā strīda kodols bija tas, ka apstrīdētās tiesību normas neparedz atbildīgo institūciju tiesības vērtēt vēlēšanu iesniegtā likumprojekta atbilstību Satversmei un neparedz aizliegumu izskatīt vēlēšanu iesniegtos likumprojektus, kas neatbilst Satversmei.³⁶ Autore ieskatā strīda, kas būtu risināms Satversmes tiesā, šajā lietā vispār nebija. Šajā pieteikumā iezīmējās vairāk politiskais konteksts (īpaši, ņemot vērā iesniedzējus – politiķus), kas mijās ar neskaidriem tiesiskiem aspektiem. Jāpiekrit Valsts prezidenta padomniekam E. Pastaram, kurš tautas nobalsošanas lietā tiesas sēdē izteicās, ka drīzāk šī lieta ir par procedūru, t. i., par to, vai šī procedūra ir pietiekami precīzi aprakstīta un saprotama.³⁷ Jautājums bija

³⁴ Par likuma “Par valsts budžetu 2011. gadam” apakšprogrammas 23.00.00 atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam: LR Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 21 (4624), 2012, 7. februāris, secinājumu daļas 9. punkts.

³⁵ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-11-01: LR Satversmes tiesas 2010. gada 11. jūnija lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 95 (4287), 2010, 16. jūnijs; Par Valsts sociālo pabalstu likuma 7.¹ panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 110. pantam: LR Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2007-15-01. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 26 (3810), 2008, 15. februāris, secinājumu daļas 4. punkts.

³⁶ Pieteikums Nr. 5/2012, 3. lpp. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

³⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde 2012. gada 13. novembrī. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Stenogramma_2012-03-01_13_novembris.pdf [skatīts 2013. gada 12. martā].

par to, vai tiesību piemērotājs (institūcija, kas piedalās tautas likumdošanas iniciatīvas īstenošanā) spēj atrast un atklāt normas saturu, tai skaitā ar saturu piepildīt atklātus juridiskus jēdzienus (piemēram, jēdzienu „pilnīgi izstrādāts”), kas pēc būtības nav Satversmes tiesā risināms jautājums. Arī pati Satversmes tiesa vairākkārt uzsvērusi, ka tā nedz sniedz normu abstraktu skaidrojumu, nedz arī izlemj tiesību normu piemērošanas jautājumus.³⁸

Tai pašā laikā uzmanība būtu vēršama uz vairākiem būtiskiem aspektiem, kas paturami prātā, lasot un analizējot lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01. Pirmkārt, analizējamā jautājuma kontekstā nav mazsvarīgi tas, ka likumdevējs 2012. gada nogalē būtiski grozīja tautas likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību.³⁹ Līdztekus pakāpeniskai pārejai uz viena posma parakstu vākšanu normatīvais regulējums paredz pienākumu jau pirms likumprojekta vai Satversmes grozījumu projekta reģistrācijas izvērtēt, vai ir ievērota prasība par to pilnīgu izstrādātību. Otrkārt, ir jānodala divas dažādas situācijas. Konstatējot, ka likumprojekts ir pretrunā ar konstitucionāla ranga tiesību normu, acīmredzami šādu likumprojektu nevarēs uzskatīt par pilnīgi izstrādātu. Cita situācija veidojas tad, ja tiek iniciēti grozījumi Satversmē. Jautājums ir par to, vai kāda no tām institūcijām, kas ir iesaistītas likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanā, uzņemsies atbildību pateikt, ka iesniegtais Satversmes grozījumu projekts neatbilst „kādai citai augstākai tiesību normai”? Un galu galā – kas tad ir šī par formālo Satversmi augstāka juridiska spēka tiesību norma? Treškārt, jāņem vērā, ka Satversmes tiesa līdz šim savā praksē nav atzinusi, ka kādām Satversmes normām, principiem vai vērtībām būtu formāli augstāks juridiskais spēks nekā citām Satversmes normām. Skaidrojot Satversmes normas, Satversmes tiesa neizmanto jēdzienu „Satversmes kodols”, acīmredzami pieturoties pie Dž. Maršala (*John Marshall*) teiktā, ka „[...] mēs nekad nevaram aizmirst, ka tā ir konstitūcija, kuru izskaidrojam”, uzsverot šīs funkcijas nozīmīgumu.⁴⁰ Tiešu atbildi uz jautājumu – vai Satversmes tiesas ieskatā eksistē Satversmes kodols, kura grozīšana nav pieļaujama, – nav iespējams atrast arī šajā rakstā analizētajā lēmumā. Atturoties no šādu precīzu atbilžu sniegšanas, Satversmes tiesa, jāatzīst, ļoti pareizi atbilstoši savai kompetencei neizgāja ārpus formālā prasījuma robežām. Konkrētajā lietā bija jāvērtē likuma normu atbilstība Satversmei (vertikālās kontroles princips), nevis abstrakti jārisina jautājums par Satversmes normu juridisko spēku. Tai pašā laikā Satversmes tiesa lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 ir aktualizējusi Satversmes vērtību jēdzienu, uzliekot pienākumu ikvienam likumdošanas subjektam ievērot principu: darboties (tai skaitā likumdošanas jomā) atbilstoši ne tikai Satversmes normām un principiem, bet arī vērtībām. Lai arī lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 nav norādīts, kas tad būtu „konstitucionālās vērtības”,⁴¹ jāprecizē, ka jēdziens „vērtība” jau iepriekš atrodama Satversmes tiesas spriedumos. Piemēram, Latvijas–Krievijas robežlīguma lietā Satversmes tiesa ir skaidrojusi, ka ir „valstiskuma pamatvērtības” – tās, kuras var grozīt tikai tautas

³⁸ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris, secinājumu daļas 13.3. un 18.3. punkts.

³⁹ Grozījumi likumā “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu”: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 186 (4789), 2012, 27. novembris.

⁴⁰ Taking the Constitution Seriously. Essays on the Constitution and Constitutional Law. Toronto: Kendall/Hunt Publishing Company, 1981, p. 17.

⁴¹ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris, secinājumu daļas 18.3. punkts.

nobalsošanas ceļā.⁴² Citā Satversmes tiesas spriedumā norādīts, ka „Satversmes tiesa atzīst, ka Latvijas valsts balstās uz tādām pamatvērtībām, kas citastarp ietver pamattiesības un pamatbrīvības, demokrātiju, valsts un tautas suverenitāti, varas dalīšanu un likuma varu. Šīs vērtības valstij ir pienākums garantēt, un tās nevar aizskart ar grozījumiem Satversmē, kuri ieviesti tikai ar likumu.”⁴³

4. Tautas, CVK un Valsts prezidenta tiesību apjoms likumdošanas iniciatīvas tiesību realizācijā. Daži secinājumi

Vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības kā viens no tautvaldības elementiem, kas Latvijā ir veidojies Šveices konstitucionālisma ietekmē,⁴⁴ Satversmes sapulces locekļa K. Dzelziša vārdiem runājot, ir „[...] derīgs papildinājums pie parlamentārās sistēmas.”⁴⁵ Taču, lai šis „derīgais papildinājums” būtu atbilstošs tai gribai un domai, kas iekodēta Satversmē, arī tautai kā suverēnam ir jāievēro likumdošanas iniciatīvas īstenošanas procesuālie un materiālie ierobežojumi. Ne velti Satversmes 65. pants saka, ka viena desmitā daļa vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības var īstenot „[...] šinī Satversmē paredzētos gadījumos un kārtībā [...]”.

Latvijas konstitucionālisms neapšaubāmi ir attīstījies un attīstās senāku tradīciju ietekmē. Tās ir gan britu, gan amerikāņu, gan arī franču konstitucionālisma tradīcijas, kas veido šī koncepta saturu Latvijā.⁴⁶ Lai arī konstitucionālismam raksturīgs plašs saturs, tomēr precīzi to raksturojis Č. Makilveins (*Charles McIlwain*), sakot, ka jau kopš seniem laikiem konstitucionālisma būtība slēpjas nepieciešamībā ierobežot varu ar likumu.⁴⁷ 1788. gadā Federālistu piezīmēs Nr. 51 Dž. Medisons (*James Madison*) norādījis, ka ļoti būtiski ir tas, ka republikā sabiedrība tiek aizsargāta ne tikai no valdītājiem, bet arī no vienas sabiedrības daļas netaisnīgas attieksmes pret otru sabiedrības daļu.⁴⁸ Klasiska ir tēze: „Ja cilvēki

⁴² Par likuma „Par pilnvarojumu Ministru kabinetam parakstīt 1997. gada 7. augustā parafēto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projektu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” un likuma „Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” 1. panta vārdu „ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” atbilstību Latvijas PSR Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulai un 9. punktam un 2007. gada 27. martā parakstītā Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu un likuma „Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 3. pantam: LR Satversmes tiesas 2007. gada 11. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (3769), 2007. 30. novembris, secinājumu daļas 40.2. punkts.

⁴³ Par likuma “Par Lisabonas līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam: LR Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 56, 2009, 9. aprīlis, secinājumu daļas 17. punkts.

⁴⁴ Sal. *Fleiner T., Mísic A., Töpperwien N.* Swiss Constitutional Law. Berne: Stämpfli Publishers Ltd, 2005, 62.–68.

⁴⁵ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Rīga: TNA, 2006, 453. lpp.

⁴⁶ *Johnson N.* Constitutionalism: Procedural Limits and Political Ends. No: Constitutional policy and change in Europe. Oxford: Oxford University Press, 1995, p. 46–61.

⁴⁷ *Krischo N.* Beyond Constitutionalism: The Pluralist Structure of Postnational LAW. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 40. Sal. *Bradley A. W., Ziegler K. S. and Baranger D.* Constitutionalism and the Role of Parliaments. No: Constitutionalism and the Role of Parliaments. Oxford: Hart Publishing, 2007, p. 2.

⁴⁸ The Federalist No. 51. The Structure of the Government Must Furnish the Proper Checks and Balances Between the Different Departments. Pieejams: <http://www.constitution.org/fed/federa51.htm> [skatīts 2013. gada 12. martā].

būtu eņģeļi, valdība nebūtu nepieciešama.⁴⁹ Meklējot atbildi uz jautājumu, vai arī tautu saista pati konstitūcija, Satversmes tiesa precīzi ir teikusi: „[N]e vien likumdevējam, kas likumdošanas tiesības realizē pastāvīgi, – Saeimai –, bet arī likumdevējam, kas likumdošanas tiesības īsteno atsevišķos gadījumos, – tautai – ir pienākums ievērot augstākā juridiskā spēka normas un respektēt tajās nostiprinātās konstitucionālās vērtības.”⁵⁰ Secinājums, ka konstitūcija saista ne tikai valdību, bet arī tautu, neapšaubāmi izriet no amerikāņu konstitucionālisma tradīcijām.⁵¹ Kā norādījis U. K. Preuss (*U. K. Preuss*), lai arī kas ir noticis (traģēdijas, vilšanās, cerības, sasniegumi u. tml.) un notiks nākotnē, visas atbildes tauta meklē konstitūcijā.⁵² Pienākums arī tautai ievērot konstitūciju neizslēdz tautas tiesības uz revolūciju, bet gan aizsargā to tad, kad tauta vēlas grozīt konstitūciju pretēji pašā konstitūcijā noteiktajam.⁵³ Konstitūcijai ir jābūt aizsargāties spējīgai arī no tautas, ja tā vēlas pirmsšķietami legālā veidā to grozīt, apdraudot pašas valsts pastāvēšanu.

Minētajam amerikāņu konstitucionālisma konceptam pretējas ir franču tradīcijas. Franču konstitucionālismā tiek skaidrots, ka konstitūcija nevar saistīt tās radītāju (veidotāju) – nāciju –, jo nācija ir pārāka pār visu, tā ir visa avots. Kā izteicies E. J. Sijs (*E. J. Sieyes*): „Tās griba vienmēr ir legāla [...]. Tādēļ nācija nepakļaujas konstitūcijai.”⁵⁴ Autores ieskatā franču konstitucionālisma tradīcijas, kas iezīmē citus akcentus, atrodamas Satversmes tiesas lēmuma par tiesvedības izbeigšanu Nr. 2012-03-01 secinājumā, ka „[l]ēmumu par to, vai vēlēšanu iesniegts likumprojekts vai Satversmes grozījumu projekts var kļūt par likumu, pieņem pats suverēns – tauta – Satversmē un likumā noteiktajā kārtībā. Paužot savu viedokli, tauta pati izlemj, vai iesniegtais likumprojekts ir saderīgs ar demokrātiskas un tiesiskas valsts vērtībām.”⁵⁵

CVK kā pastāvīgi darbojošās valsts institūcija ir tā, kas nodrošina tautas likumdošanas iniciatīvas tiesību realizāciju, kā arī likumu, kas regulē šī institūta īstenošanu, vienveidīgu un pareizu piemērošanu, kontrolē šo likumu precīzu izpildi.⁵⁶ K. Dišlers par CVK savulaik teicis, ka „[...] tā ir augstākā vadošā iestāde, kurai stingri jālūkojas uz to, lai visi uz Saeimas vēlēšanām, likumu ierosināšanu no tautas un tautas nobalsošanu attiecošies likumi tiktu pareizi pielietoti un izpildīti.”⁵⁷

2011. gada nogalē sabiedriskajā un tiesiskajā domā nebija skaidrības par to, vai CVK var pārbaudīt tikai un vienīgi formāli iesniegto parakstu ticamību un atbilstību, vai arī vērtēt pašu iesniegto likumprojektu – vai tas atbilst tai skaitā

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris, secinājumu daļas 18.3. punkts.

⁵¹ *Kramer L. D.* The people themselves. Popular Constitutionalism and Judicial Review. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 9–72.

⁵² *Preuss U. K.* The political meaning of constitutionalism. Grām. Constitutionalism, Democracy and Sovereignty: American and European Perspectives. Avebyry: Aldershot, 1996. p. 21.

⁵³ Konstitucionālo tiesību komisija. Viedoklis. Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo kodolu. 59. punkts. Pieejams: http://president.lv/images/modules/items/PDF/17092012_Viedoklis_2.pdf [skatīts 2013. gada 18. februārī].

⁵⁴ *Preuss U. K.* The political meaning of constitutionalism. No: Constitutionalism, Democracy and Sovereignty: American and European Perspectives. Avebyry: Aldershot, 1996. p. 23.

⁵⁵ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris, secinājumu daļas 23. punkts.

⁵⁶ Par Centrālo vēlēšanu komisiju: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 8 (139), 1994, 20. janvāris.

⁵⁷ *Dišlers K.* Vai Centrālajai vēlēšanu komisijai ir tiesība pārbaudīt iesniegtos likumprojektus? *Jurists*, Nr. 5, 1928, oktobris, 136. seleja.

Satversmes 78. pantā iekļautajam jēdzienam “pilnīgi izstrādāts”. Jāatzīst, ka līdz 2012. gada nogalei dominēja viedoklis, ka CVK ir formālu prasību ievērošanas pārbaudītājs, neraugoties uz to, ka jau 1928. gada rakstā atrodams viedoklis, ka “[.] nevarētu būt šaubu par to, ka Centrālajai vēlēšanu komisijai ir tiesība pārbaudīt, vai iesniegtais projekts pats atbilst Satversmes 78. panta noteikumam [..]”.⁵⁸ 2012. gada nogalē Saeimai, pieņemot grozījumus likumā “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu”, ir precizēts CVK tiesību apjoms, jo likumā skaidri definētas CVK tiesības vērtēt, vai likumprojekts vai Satversmes grozījumu projekts pēc formas vai satura ir pilnībā izstrādāts, kā arī noteikta CVK lēmuma apstrīdēšanas kārtība.⁵⁹

Liela nozīme CVK tiesību stiprināšanā un attīstībā ir jāpiešķir pašai CVK, arī likumdevējam, kurš likumā precizēja CVK tiesību apjomu. Tas gan nenozīmē, ka CVK nebūtu bijušas tiesības vērtēt to, vai likumprojekts ir pilnībā izstrādāts arī iepriekš – līdz grozījumu veikšanai likumā, jo Satversmes 78. pants nemainīgā redakcijā ir paredzējis tikai „pilnīgi izstrādāta” projekta iesniegšanu Saeimā. Satversmes tiesa lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01, atbildot uz prasītāja argumentiem, apstiprināja CVK pilnvaru apjomu, vienlaikus dodot savu redzējumu jēdzienam „pilnīgi izstrādāts”.⁶⁰ Vēl pirms Satversmes tiesas lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01, CVK 2012. gada 1. novembra lēmumā Nr. 6 bija jau realizējusi tās tiesības, tai skaitā vērtējusi arī to, vai CVK ir iesniegts pilnīgi izstrādāts likumprojekts. Izvērtējot 12 686 vēlētāju iesniegto likumprojektu „Grozījumi Pilsonības likumā”,⁶¹ tika secināts, ka tas nav pilnīgi izstrādāts, jo ir pretrunā ar Latvijas valsts tiesiskās pēctecības doktrīnu, konstitucionālā ranga un citiem tiesību aktiem, kā arī ar Satversmes tiesas spriedumos noteikto.⁶² 2013. gada sākumā, turpinot aizsākto praksi, CVK secināja, ka jēdzienam “pilnīgi izstrādāts” neatbilst likumprojekts “Par tautas līdzdalību eiro ieviešanas termiņa izlemšanā”,⁶³ tādēļ 2013. gada 31. janvārī CVK atteica likumprojekta “Par tautas līdzdalību eiro ieviešanas termiņa izlemšanā” reģistrāciju.⁶⁴

Satversme noteic, ka Valsts prezidents ir tā persona, kas Saeimai iesniedz vienas desmitās daļas vēlētāju pilnīgi izstrādātu likumprojektu. K. Dišlers, raksturojot šo Valsts prezidenta funkciju, ir teicis, ka šādos gadījumos Valsts prezidenta „[.] brīvas gribas izpaušmei nav vietas, viņam tikai jāizpilda likumā noteikti apzīmētā darbība [..]”.⁶⁵ Tādēļ arī Valsts prezidents A. Bērziņš, iesniedzot tautas izstrādāto Satversmes grozījumu projektu (tā sauktajā valsts valodas jautājumā) Saeimā,

⁵⁸ Dišlers K. Vai Centrālajai vēlēšanu komisijai ir tiesība pārbaudīt iesniegtos likumprojektus? *Jurists*, Nr. 5, 1928, oktobris, 134. sleja.

⁵⁹ Grozījumi likumā “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu”: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 186 (4789), 2012, 27. novembris.

⁶⁰ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris, secinājumu daļas 18.3. punkts.

⁶¹ Likumprojekts „Grozījumi Pilsonības likumā” paredzēja noteikt, ka, sākot ar 2014. gada 1. janvāri, nepilsoņi, kuri līdz 2013. gada 30. novembrim Ministru kabineta noteiktajā kārtībā nav iesnieguši iesniegumus par nepilsoņa statusa saglabāšanu, ir uzskatāmi par Latvijas pilsoņiem.

⁶² Par parakstu vākšanu likuma „Grozījumi Pilsonības likumā” ierosināšanai: Centrālās vēlēšanu komisijas 2012. gada 1. novembra lēmums Nr. 6. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 175 (4778), 2012, 6. novembris, 20.–23. punkts.

⁶³ Par tautas līdzdalību eiro ieviešanas termiņa izlemšanā: Likumprojekts. Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/30457.html> [skatīts 2013. gada 18. februārī].

⁶⁴ Likumprojekts “Par tautas līdzdalību eiro ieviešanas termiņa izlemšanā”. Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/30456.html> [skatīts 2013. gada 15. februārī].

⁶⁵ Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A.Gulbis, 1930, 171. lpp.

norādīja, ka „Latvijas Republikas Satversmes 78. pants nedod Valsts prezidentam izvēli nodot vai nenodot Saeimas lemlēmšanai vēlētajū ierosinātu likumprojektu. Izpildot šajā pantā noteikto pienākumu, nododu likumprojektu Saeimas lemlēmšanai, tomēr uzskatu, ka konstitucionāli ir vērtējams, vai šādu likumprojektu izskatīšana būtu pieļaujama.”⁶⁶

Var piekrist Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklim, ka, pildot šo tiesību, Valsts prezidents pilda starpnieka lomu bez iespējas ietekmēt likumprojekta saturu.⁶⁷ Domājams, ka ir skaidri saprotams, ka Satversme neparedz iespēju Valsts prezidentam veikt labojumus iesniegtajā likumprojektā. Taču diskutējams varētu būt cits jautājums. Proti, vai Valsts prezidentam automātiski būtu jāizpilda likumprojekta nodošanas funkcija, ja tas konstatē, ka likumprojekts ir antikonstitucionāls vai vēl kardinālāk – Satversmes grozījumu projekts neatbilst konstitucionālām vērtībām?

Neapšaubāmi, ka primārai institūcijai, kas kontrolē likumprojekta atbilstību Satversmei, ir jābūt CVK. Nevajadzētu kontroles funkcijas pārdalīt nepareizā virzienā no CVK uz Valsts prezidentu. Tas, pat ņemot vērā pieņemtos grozījumus likumā „Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu”, nebūtu iespējams. Taču, ja kādu iemeslu dēļ CVK pieļāvusi Satversmei neatbilstošu (vai nepilnīgi izstrādātu) likumprojekta nodošanu Valsts prezidentam vai arī Valsts prezidents konstatē citus pārkāpumus, piemēram, ka ir nepareizi saskaitīti paraksti, tad nevarētu piekrist tam, ka Valsts prezidentam ir jābūt tikai kā tehniskam likumprojekta iesniedzējam Saeimā.⁶⁸ Lēmumā par tiesvedības izbeigšanu Satversmes tiesa norādījusi, ka „[...] Satversme paredz, ka Valsts prezidentam ir tiesības un pienākums nodot Saeimai tikai tādu likumprojektu:

- 1) kuru iesniegusi ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētajū;
- 2) kurš ir pilnīgi izstrādāts.”⁶⁹

Tātad Valsts prezidents saņems tikai tādu likumprojektu, kuru par pilnīgi izstrādātu būs atzinusi CVK. Savukārt, ja „Valsts prezidents nepiekrīt CVK viedoklim par vēlētajū sagatavotā likumprojekta atbilstību kritērijam „pilnīgi izstrādāts”, viņam atbilstoši Satversmē noteiktajām Valsts prezidenta funkcijām ar savā rīcībā esošiem tiesiskajiem līdzekļiem jāgādā par to, lai tiku ievērotas Satversmes normas un principi.”⁷⁰

Satversmes tiesa gan nav precizējusi, kādi varētu būt šie „rīcībā esošie tiesiskie līdzekļi”, bet nostiprinājusi principu, ka arī Valsts prezidentam ir jāspēj aizsargāt tās vērtības, kas ir valsts pamatā. Šādam viedoklim jeb principa formulējumam kopumā nevarētu iebilst, jo arī Valsts prezidenta pienākums ir stiprināt un negraut Latvijas valsti.⁷¹ Turklāt par labu argumentam, ka Valsts prezidents nevar būt vienkāršs „likumprojekta nodevējs no vienām rokām otrās rokās”, varētu liecināt

⁶⁶ Valsts prezidenta 2011. gada 20. decembra vēstule Nr. 261 LR Saeimas priekšsēdētājam S. Āboltiņam. Pieejams: <http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/likumdosanas-iniciativa20122011.pdf> [skatīts 2013. gada 15. februārī].

⁶⁷ Par Valsts prezidenta funkcijām Latvijas parlamentārās demokrātijas sistēmas ietvaros. Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija. Viedokļi 2008–1011. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 156. lpp.

⁶⁸ Sal. Satversmes pirmā nodaļa – negrozāma. *Latvijas Avīze*, 2011, 29. decembris; *Pastars E.* Ievaddēzes diskusijai par atsevišķu prezidenta pilnvaru īstenošanas kārtību. *Jurista vārds*, Nr. 52 (751), 2012, 25. decembris.

⁶⁹ Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01: LR Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 200 (4803), 2012, 20. decembris, secinājumu daļas 21. punkts.

⁷⁰ Turpat.

⁷¹ Konstitucionālā identitāte atšķir valsti no valsts. *Jurista vārds*, Nr. 40 (739), 2012, 2. oktobris.

arī tas, ka Satversme neparedz termiņu, kādā Valsts prezidents iesniedz Saeimai tautas izstrādāto likumprojektu. Tas nozīmē, ka Valsts prezidents var lemt (domāt) par likumprojektu tik ilgi, kamēr tiek rasta pārliecība, ka Saeimā tiek iesniegts Satversmei atbilstošs likumprojekts. Bet šis termiņš nevar būt arī nepamatoti garš. Precīzu termiņu, kādā Valsts prezidentam būtu jāistoeno šīs tiesības, nav iespējams noteikt, jo tas būs vienmēr atkarīgs no paša likumprojekta satura. Cik zināms, neviens no Valsts prezidentiem līdz šim nav īpaši kavējis ar tautas iesniegtā likumprojekta iesniegšanu Saeimā. Tai pašā laikā jāuzsver, ka neviens Valsts prezidents arī līdz šim nav rīkojies citādi, kā par to izteicies K. Dišlers. Teorētiski, raugoties uz Valsts prezidenta 78. pantā noteiktās funkcijas īstenošanu, varētu pieļaut – ja CVK Valsts prezidentam ir nodevusi tautas izstrādātu likumprojektu, kas Valsts prezidenta ieskatā tomēr nav pilnīgi izstrādāts, tas varētu likumprojektu atdot atpakaļ CVK. Neskaidrs gan paliek jautājums, kā šādā situācijā rīkotos CVK, jo normatīvie akti nepiedāvā precīzu šāda konflikta atrisināšanu. Vai Valsts prezidents varētu rīkoties vēl kardinālāk un paziņot, ka Satversmei (tās normām, principiem un vērtībām) neatbilstošs likumprojekts nevar tikt iesniegt Saeimā? Varbūt jautājums varētu būt par to, vai Valsts prezidents varētu realizēt sava veida veto attiecībā uz tautas iniciētu likumprojektu? Varētu piekrist, ka, šādi rīkojoties, sadurtos divas vērtības, kas iekodētas Valsts prezidenta zvērestā (Satversmes 40. pants). Tajā, no vienas puses, teikts, ka „[p]ret visiem es izturēšos taisni [...]”, bet, no otras puses, uzsvērts, ka „[e]s turēšu svētus un ievērošu Latvijas Satversmi un valsts likumus”. Vēl kā trūkums tik kardinālam Valsts prezidenta tiesību pagriezianam varētu būt neiespējamība apstrīdēt šādu Valsts prezidenta lēmumu pašiem likumprojekta iesniedzējiem (iniciatoriem). Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 17. panta otrajai daļai Valsts prezidenta lēmumu Satversmes tiesā var apstrīdēt tikai abstraktās konstitucionālās kontroles subjekti, kā arī Tieslietu padome, bet ne personas. Katrā ziņā lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 Valsts prezidenta tiesībām ir likts konceptuāls pamats, bet tai pašā laikā ir ļoti daudz neskaidrību par šo Satversmes normu, principu un vērtību aizsardzības līdzekļiem.

Secinājumi

Aizsākot konfrontējošu tautas likumdošanas iniciatīvas īstenošanas posmu, 2011. gadā Latvijā gan tiesās, gan universitātēs ir risināti nozīmīgi konstitucionālo tiesību jautājumi.

Lai arī Satversmes tiesa nesniedz abstraktu normu skaidrojumu, nelemj par tiesību normu piemērošanas jautājumiem, lietas Nr. 2012-03-01 pamatā strīds bija par to, vai tiesību normas piemērotājs spēj atklāt normas saturu, tai skaitā ar saturu piepildīt atklātus juridiskus jēdzienus.

Satversmes tiesas process var noslēgties, taisot spriedumu vai pieņemot lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Pārāk liels lēmumu par tiesvedības izbeigšanu skaits var norādīt uz nepieciešamību kritiskāk izvērtēt Satversmes tiesas darbu pirmajā procesa stadijā, kad tiek lemts par lietas ierosināšanu.

Lietā Nr. 2012-03-01, vērtējot likuma normas atbilstību Satversmei, Satversmes tiesa ir aktualizējusi Satversmes vērtību jēdzienu, uzliekot pienākumu ikvienam likumdošanas subjektam, arī tautai, ievērot principu: darboties (tai skaitā likumdošanas jomā) atbilstoši ne tikai Satversmes normām un principiem, bet arī vērtībām.

Primārai tautas izstrādāta likumprojekta vērtētājam ir jābūt CVK. Taču tautas likumdošanas tiesību īstenošanā iesaistītais Valsts prezidents nevar būt tehnisks likumprojekta iesniedzējs Saeimā. Lai arī Satversmes tiesa ir apstiprinājusi vai iedibinājusi principu, ka Valsts prezidents ir atbildīgs par Satversmes ievērošanu, daudz neskaidrību ir par Satversmes normu, principu un vērtību aizsardzības līdzekļiem.

Lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 it īpaši novērojamas amerikāņu un franču konstitucionālisma tradīcijas. No vienas puses, Satversmes tiesa atzinusi amerikāņu konstitucionālisma konceptu, sakot, ka arī tautu saista konstitūcija. Tai pašā laikā franču konstitucionālisma iespaidā veidoti secinājumi, ka tomēr gala lēmuma pieņēmējs vienmēr ir pati tauta.